

# Inhoud

---

<b>Inleiding</b> .....	<b>11</b>
<b>Hoofdstuk 1: Hunebedden en grafheuvels (tot 700 na Chr.)</b> .....	<b>15</b>
De eerste boeren .....	16
Hoe leefden de boeren? .....	17
Hunebedden .....	17
Oudste monumentenwet .....	20
Grafheuvels .....	20
Urnevelden en Celtic fields .....	21
De Romeinse tijd .....	22
Verraders werden opgeknoopt .....	23
<b>Hoofdstuk 2: Onder graven en bisschoppen (700-1395)</b> .....	<b>25</b>
Karel de Grote .....	26
Germaans recht .....	26
Willehad preekt in Drenthe .....	28
Drenthe onder de bisschop van Utrecht .....	29
Dingspelen en kerspelen .....	30
Groot Drenthe .....	30
Eigenrichting .....	32
Grondbezit .....	33
Kloosters .....	35
Rijke families .....	36
De burggraaf van Coevorden .....	37

<b>Hoofdstuk 3: Boerendemocratie (1395-1603) .....</b>	<b>39</b>
Landrecht .....	40
Vergaderen in de openlucht.....	40
Lotting en goorsprake.....	41
De heerlijkheid Ruinen .....	43
De heerlijkheid Coevorden .....	43
Opstand.....	44
Katholieken en protestanten.....	46
<b>Hoofdstuk 4: De bruid om wie niemand danste (1603-1795) ....</b>	<b>49</b>
Dunbevolkt landschap .....	50
Ossenhandel .....	51
Ridderschap en Eigenerfden.....	53
Nieuw landrecht.....	54
Drenten waren geen studieballen .....	57
Havezaten .....	57
Het veen brengt geld op.....	58
Randveenontginningen .....	59
Groninger schuitenschuivers.....	60
De Echtense en Smildervenen .....	61
Wolvenjacht .....	64
Oorlogsgebied .....	65
Machtsmisbruik en politieke onrust.....	67
De Van Heidens van Laarwoud.....	68
Patriotten .....	69
<b>Hoofdstuk 5: Patriotten en regenten (1795-1814) .....</b>	<b>71</b>
Fluwelen revolutie .....	71
Eindelijk volwaardig.....	73
Windvanen .....	74
Koninkrijk en keizerrijk .....	75

<b>Hoofdstuk 6: De openlegging van d'olde landschap (1814-1880) . . . 77</b>	
Waarom 'de landschap Drenthe'? . . . . .	78
De Maatschappij van Weldadigheid . . . . .	78
Het begin van een nieuwe infrastructuur . . . . .	80
Het Convenant van 1817 . . . . .	81
Kanalen naar Zuidoost-Drenthe . . . . .	82
Over water van Assen naar Groningen . . . . .	83
Wegen en spoorwegen . . . . .	86
Laatste doodstraf uitgesproken . . . . .	87
Naar de kerk voor het nieuws . . . . .	88
De Afscheiding van 1834 . . . . .	89
De Van Raalte-trek . . . . .	89
<b>Hoofdstuk 7: Boeren, arbeiders en fabrikanten (1880-1920) . . . . 93</b>	
Boekweitbranden . . . . .	94
Duitse gastarbeiders . . . . .	94
Londense biggen . . . . .	95
Drentse boter . . . . .	95
De Emmer venen aan snee gebracht . . . . .	96
Machinale turffabriek . . . . .	97
Toestand in de venen . . . . .	99
Een net van spoor- en tramwegen . . . . .	100
Aardappelmeelindustrie . . . . .	101
De coöperatie . . . . .	102
Van glasfabriek tot pillendraaijerij . . . . .	103
Ijsvereniging Hou Streek! . . . . .	104
Eerste Wereldoorlog en welvaart in Drenthe . . . . .	106
<b>Hoofdstuk 8: Crisis en oorlog (1920-1945) . . . . . 109</b>	
Crisis in het veen . . . . .	109
Dorps- en buurthuizen . . . . .	110
VAM: Van Afval Mest . . . . .	112

Staatsbossen .....	112
Emigreren in Nederland .....	113
Oefenen Doet Overwinnen .....	114
Stof en onverharde bochten .....	114
Apen en beren in Emmen .....	115
De boerenbonden .....	116
Landbouw en Maatschappij .....	116
Socialisten in het veen .....	117
De NSB in Drenthe .....	118
Oorlog! .....	119
Kamp Westerbork .....	122
Verzet .....	122
Bevrijding .....	123
<b>Hoofdstuk 9: Van trekker tot computer (1945-nu) .....</b>	<b>125</b>
Afrekenen en opnieuw beginnen .....	126
De trekker doet zijn intrede .....	127
Wipkar wordt museumstuk .....	127
Investeren in Zuidoost-Drenthe .....	130
Nijverheid als banenmotor .....	132
Herinrichting van de veenkoloniën .....	132
Dorpsbelangen .....	134
Molukkers in Drenthe .....	134
Schaalvergroting: minder en groter .....	137
Van 126 naar 4 waterschappen .....	138
Olie, gas en wind .....	139
Drentse cultuur .....	140
Hoe Shakespeare in Diever kwam .....	140
Bartje en de Drentse literatuur .....	140
Van Cuby en Skik .....	142
Het Drentse landschap als toeristentrekker .....	142
Orvelte het eerste beschermde dorpsgezicht van Nederland .....	143

Nationale parken ademen de sfeer van het Drentse verleden . . . . .	144
Ruimte voor de ruimte . . . . .	145
Het museale landschap . . . . .	145
En waar is nog het Drents eigene? . . . . .	146
Niets Drentser dan de brink . . . . .	147
Boermarke actief . . . . .	147
<b>Hoofdstuk 10: Tien misvattingen over Drenthe. . . . .</b>	<b>149</b>
Alle hunebedden liggen in Drenthe . . . . .	149
Heel Drenthe bestond vroeger uit veengebied . . . . .	150
Drenthe hoorde niet bij de Republiek der Verenigde Nederlanden. . . . .	150
Drenthe is de kleinste provincie van Nederland . . . . .	150
De Drentse armoede is te wijten aan het slecht betaalde werk in het veen. . . . .	150
Drenthe heeft geen steden met stadsrecht . . . . .	151
De TT is altijd op het circuit van Assen gereden . . . . .	151
Het grote aantal fietspaden is te danken aan het gebrek aan auto's in Drenthe . . . . .	151
Drenthe heeft eigenlijk twee vlaggen. . . . .	152
Bartje was een kwajongen die in de jaren dertig in Drenthe leefde. . . . .	153
<b>Index . . . . .</b>	<b>155</b>

# Inleiding

---

**D**renthe is een provincie vol historie. Niet alleen het landschap, de natuur en de gebouwen ademen geschiedenis, ook de Drenten zelf houden van het verleden van hun provincie. Talloze historische verenigingen, stichtingen, musea en evenementen houden de herinnering levend. Wie gebeurtenissen, personen of plaatsen uit de Drentse geschiedenis wil naslaan, kan zijn of haar weg snel vinden in dit boekje. Maar ook wie de tijd even wil doden, of gewoon belangstelling voor Drenthe heeft, zal zich ermee vermaken.

## Historisch centrum

---

Het historisch centrum van Drenthe is het Drents Archief aan de Brink in Assen. Met meer dan tien kilometer archief in het depot mag het Drents Archief zich met recht het Geheugen van Drenthe noemen. Van het oudste document, dat gaat over het klooster Maria in Campis uit 1259, tot het volledige TT-archief, een unieke kaartencollectie en de oudste 'grondwet' van Drenthe, het Drentse Landrecht uit het jaar 1412.

Iedereen kan er binnenlopen en speuren in originele documenten, via interactieve tafels met digitale kaarten de Drentse geschiedenis beleven of nostalgische filmbeelden bekijken in de Digilounge. In het Drents Archief kun je navigeren door een schat aan historisch materiaal om meer te weten te komen over je familiegeschiedenis en verhalen over wonen en werken van vroeger.

## Wie meer wil weten

Wie wat meer wil weten over de Drentse geschiedenis, heeft voldoende literatuur tot zijn beschikking. In 1985 verscheen het standaardwerk *Geschiedenis van Drenthe*, onder redactie van J. Heringa. Vervolgens kwamen geschiedenisboeken uit over Emmen en Zuidoost-Drenthe (1989), Meppel (1991) en Rolde (1993) van de hand van verschillende redacties en auteurs.

Twee standaardwerken zijn: *Huizen van stand. Geschiedenis van de Drentse havezaten en andere herenhuizen en hun bewoners* (J. Bos, 1989) en *Stromen en schutten, vaarten en voordren. Geschiedenis van de natte waterstaat in Drenthe, 1291-1988* (G.A. Coert, 1991). Over de geschiedenis van natuur en landschap schreef H.T. Waterbolk in 1999 *Uit het leven van een landschap*.

Hoogeveen had al in 1983 zijn geschiedenisboek gekregen: *Hoogeveen, oorsprong en ontwikkeling 1625-1813* (onder redactie van F. Keverling Buisman, M.A.W. Gerding en L. Huizing), Assen kreeg het in 2000: *Geschiedenis van Assen* (H. Gras e.a.). Ook kleinere gemeenten, zoals Oosterhesselen, Smilde en De Wijk, lieten hun geschiedenis in die jaren vastleggen.

De geschiedenis van de Gronings-Drentse veenkoloniën is beschreven in een achtdelige reeks, *400 jaar Veenkoloniën*, verschenen in de jaren 2003-2011. Henk Nijkeuter schreef twee dikke boeken over de *Geschiedenis van de Drentse literatuur*.

Een prachtig naslagwerk is de driedelige *Encyclopedie van Drenthe*, die in 2003 het licht zag. Deze is inmiddels ook online te raadplegen via: [geheugenvandrenthe.nl](http://geheugenvandrenthe.nl). Natuurlijk heeft Drenthe ook zijn *Woordenboek van de Drentse dialecten*, waaraan de naam van samensteller Geert H. Kocks is verbonden.

In 2018 verscheen een nieuwe tweedelige geschiedschrijving: *Geschiedenis van Drenthe – Een archeologisch en nieuw perspectief*, door Michiel Gerding en Wijnand van der Sanden.

## Een kleine geschiedenis

In een boekje van 160 pagina's is het onmogelijk de gehele Drentse geschiedenis te vertellen. De opzet is dan ook de lezer nieuwsgierig te maken. Er is al veel (maar nog lang niet alles) over Drenthe geschreven dat de moeite van het lezen waard is en dat via het internet goed te vinden is. Mijn selectie van de Drentse geschiedenis is kritisch bekeken door Martin Hillenga, die ik daarvoor dank zeg.

Veel leesplezier toegewenst!

## Pictogrammen

Om de inhoud van de tekst te markeren, worden pictogrammen gebruikt. De volgende pictogrammen zijn in de tekst te vinden:



CITAAT

Dit pictogram markeert een citaat van een vroegere of hedendaagse Drent.



BELANGRIJK

De tekst bij dit pictogram is vaak een samenvatting van informatie uit een of meer voorgaande alinea's.



TECHNISCHE  
INFO

Dit pictogram vestigt de aandacht op een korte en heldere uitleg van gebeurtenissen en ontwikkelingen.



De oudste Drenten

Hunebedbouwers

De Romeinse tijd

Veenlijken

## Hoofdstuk 1

# Hunebedden en grafheuvels (tot 700 na Chr.)

**H**et gebied dat we nu als Drenthe kennen, wordt al duizenden jaren bewoond. Het is onze oudste provincie, zou je kunnen zeggen. Rond 5000 voor Chr., toen het klimaat een lange warme en vochtige periode kende, ontwikkelde zich in Europa een agrarische levenswijze. Tot dan toe waren de bewoners van het Europese continent jagers en verzamelaars geweest. Op de toendra's hadden ze zich gespecialiseerd in de jacht op rendieren, later – in de meer boomrijke landschappen – op elanden en kleiner wild. Daarnaast waren ook visvangst en het verzamelen van vruchten van belang.

## De eerste boeren

De eerste boeren, die zich in ons gebied rond 3400 voor Chr. vestigden, waren waarschijnlijk afkomstig uit Noord-Duitsland en Zuid-Scandinavië. Ze behoorden tot de zogenaamde Trechterbekercultuur, een naam die archeologen bedachten, omdat een van de kenmerkende aardewerkvormen van deze cultuur een trechtersvormige mond kent. De Trechterbekercultuur verspreidde zich over het Fries-Drents plateau, met een sterke bewoningsconcentratie op de Hondsrug. Verder kwam de Trechterbekercultuur ook voor in Overijssel en op de Veluwe.

Akkerbouw en veeteelt waren de belangrijkste middelen van bestaan. Daarnaast werd er natuurlijk gejaagd en vis gevangen. Verbouwd werden tarwe, gerst en gierst. Op maalstenen werd het graan fijn gemaakt. De boeren gebruikten een haakploeg om de grond te bewerken. Aangenomen wordt dat zij runderen, schapen, geiten en varkens hielden. De beenderen zijn vergaan, dus zekerheid is er niet, maar een bij Anloo gevonden nederzetting met palissaden suggereert dat er vee gehouden werd.



TECHNISCHE  
INFO

### DE KANO VAN PESSE

Uit de tijd voordat de vroege Drenten aan de landbouw gingen, dateert het oudste vaartuig dat tot nu toe ter wereld is gevonden. Het is vervaardigd uit een uitgeholde boomstam. Het vaartuig, dat in de volksmond 'de kano van Pesse' wordt genoemd, is in 1955 ten zuiden van het dorpje Pesse gevonden. Aanvankelijk werd het niet als kano herkend, maar doordat het toevallig van een kar rolde en door een belangstellende werd gevonden, is de kano bewaard gebleven. De 3 meter lange en 45 cm